

Kylliäinen Saara

Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen pedagogiset keinot varhaiskasvatuksessa

Kandidaatintutkielma

KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA

Varhaiskasvatus

2023

18.4.2023

Tutkimukseni käsittelee sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta ja sitä, minkälaisilla pedagogisilla keinoilla sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa. Sukupuolisensitiivisyys on yksi varhaiskasvatusta ohjaavista periaatteista ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toteaakin, että varhaiskasvatuksen tulee olla sukupuolisensitiivistä. Kuitenkin viimeaikaisten tutkimusten valossa voidaan todeta, ettei sukupuolisensitiivisyys toteudu halutulla tavalla.

Toteutan tutkimukseni narratiivisena kirjallisuuskatsauksena, jotta saan muodostettua tutkimastani aiheesta mahdollisimman laajan kuvan aikaisemman tutkimustiedon perusteella. Hain tietoa luotettavien tiedonhakukoneiden avulla. Päädyin hyödyntämään tutkimuksessani sekä kansainvälisiä että kotimaisia lähteitä. Varmistin lähteideni luotettavuuden hakemalla vertaisarvioituja, ajankohtaisia lähteitä, jotka eivät olleet keskenään ristiriitaisia. Tutkimukseni luotettavuutta parantaa myös kansainvälisten ja kotimaisten lähteideni tulosten toistuvuus.

Tutkimukseni mukaan tärkeimmät pedagogiset keinot sukupuolisensitiivisyyden toteuttamisessa ovat sukupuolittuneiden käytäntöjen tunnistaminen, sukupuolisensitiivisen leikin tukeminen, yhdenmukaiset monipuoliset toimintatavat sekä toiminnan arvioiminen. Keskeistä tuloksissani oli etenkin tyttöpoika jaottelusta luopuminen sekä leikkiympäristöjen sukupuolisensitiivisyys, sillä leikki on tärkein pedagogisen toiminnan väline varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseni tuloksista käy kuitenkin selväksi, että sukupuolisensitiivisyyttä tulee tutkia vielä lisää. Henkilöstön heikot tiedot siitä, mitä sukupuolisensitiivisyys ja siihen liittyvät termit tarkoittavat, sekä miten sukupuolisensitiivistä kasvatusta tulisi toteuttaa. Tutkimuksessani selvisi, että varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat eivät avaa sukupuolisensitiivisyyden toteuttamisen keinoja ollenkaan, mikä aiheuttaa vaihtelevaa laatua sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutuksessa.

Avainsanat: sukupuolisensitiivisyys, sukupuolisensitiivinen kasvatus, pedagogiset keinot, varhaiskasvatus

Sisältö

1. Johdanto	4
2. Tutkimuksen toteutus	6
2.1 Tutkimuskysymys	6
2.2 Tutkimusmenetelmä.....	6
2.3 Tutkimuksen tavoitteet.....	8
3. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus	9
3.1 Varhaiskasvatus	9
3.2 Sukupuolten moninaisuus	10
3.3 Sukupuolinormit ja -roolit.....	11
3.4 Sukupuolisensitiivinen kasvatus	12
4. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka	13
4.1 Pedagogiikka.....	13
4.2 Monipuoliset pedagogiset keinot	14
5. Sukupuolisensitiiviset pedagogiset keinot varhaiskasvatuksessa	16
5.1 Sukupuolittuneiden käytäntöjen tunnistaminen	17
5.2 Yhdenmukaiset monipuoliset työtavat.....	19
5.3 Sukupuolisensitiivinen leikki.....	20
5.4 Pedagoginen dokumentointi ja toiminnan arvioiminen	22
6. Johtopäätökset	24
7. Pohdinta	26
Lähteet	29

1. Johdanto

Tutkimukseni käsittelee sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta ja etenkin pedagogisia keinoja, joilla sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteutetaan varhaiskasvatuksessa. Ylitapio-Mäntylä (2012) kertoo kirjassaan, että sukupuoleen liittyvät määrittelyt, käsitykset ja mallit luodaan jo varhaislapsuudessa. Myös Warin (2020) painottaa varhaislapsuudessa aloitetun sukupuolisensitiivisen kasvatuksen merkitystä, sillä pääsemme näin luomaan lapsille sukupuolten moninaisuuden ymmärtämisen pohjan. Tämän vuoksi sukupuolisensitiivisyys onkin yksi varhaiskasvatusta ohjaavista toimintaperiaatteista.

Varhaiskasvatuksen toteutuksesta ja järjestämisestä on määrätty sekä varhaiskasvatussuunnitelmanperusteissa että varhaiskasvatuslaissa. Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteissa (2022) kerrotaan varhaiskasvatuksen olevan sukupuolisensitiivistä. Lapsia kannustetaan tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja tai ennakko-odotuksia. Varhaiskasvatuslaki (2018) antaa puolestaan aiheesta yleistasoisemman näkemyksen. Varhaiskasvatuslaissa todetaan, että varhaiskasvatukseen tulee antaa yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen kaikille, sekä edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa.

Ylitapio-Mäntylä (2012) tuo esille, kuinka toimintamme varhaiskasvatuksessa on usein hyvinkin sukupuolinormeihin ja -stereotypioihin kangistunutta, jopa huomaamattamme. Olen itsekkin päässyt havaitsemaan tällaista sukupuolistereotypistä toimintaa käytännössä. Chapman (2022) kertoo artikkelissaan, kuinka tärkeässä roolissa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöt ovat sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa ja esimerkiksi varhaiskasvatuksessa olevat leikkipaikat on aiemmin suunniteltu usein tietty sukupuoli mielessä. Vaikka varhaiskasvatuksen toteutusta ohjaavat ohjeistukset kertovat varhaiskasvatuksen olevan sukupuolisensitiivistä, ei näin aina kuitenkaan käytännössä ole. Eskelinen ja Itäkare (2020) toteavat, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on suuri vastuu varhaiskasvatuksen toteutusta ohjaavien asiakirjojen tulkitsemisessa ja heidän hartioilleen jää käytännössä kokonaan päätellä, kuinka sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteutetaan. Henkilöstön näkemykset sukupuolten moninaisuudesta ja sukupuolisensitiivisyydestä voivat vaihdella runsaastikin, joten lasten saaman sukupuolisensitiivisen kasvatuksen laatu voi vaihdella merkittävästi. Haluan omalta osaltani parantaa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Tämän vuoksi tutkimuskysymykseni muotoutuikin käsittelemään sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen pedagogisia keinoja. Haluan varmistaa, että jokainen, joka lukee tutkimukseni tietää, mitä sukupuolisensitiivinen kasvatusta ja sen toteuttamisen pedagogiset keinot ovat.

Oma tutkimusintressini aiheeseen on muodostunut etenkin sukupuolten moninaisuuteen liittyvistä ajankohtaisista uutisista, kuten trans lain uusimisesta, sekä omista havainnoistani, joita olen tehnyt opiskelujen aikana päiväkodeissa. Koen, että varhaiskasvattajilla on niin suuri merkitys sukupuolten moninaisuuden tasa-arvon kehittämisessä, että haluan perehtyä siihen tässä tutkimuksessani lisää. Tutkimukseni tavoitteena onkin saada itselleni lisää konkreettisia työtapoja hyödynnettäväksi, jotta osaan toimia mahdollisimman sukupuolisensitiivisesti tulevassa työssäni. Mutta etenkin tahdon laatia käytännöllisen oppaan kaikille varhaiskasvatuksen ammattilaisille sukupuolisensitiivisyydestä.

2. Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa tarkastelen tutkimukselle asettamaani tutkimuskysymystä, tutkimukseni metodologiaa eli tutkimusmenetelmää sekä avaan tutkimukseni tavoitteita. Alasuutari (2011) kertoo, että tutkimusmetodin tulee olla yhteensopiva tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kanssa. Tutkimukseni ollessa laadullinen tutkimus on hänen mukaansa tutkimukselleni sopiva tutkimusmetodi kirjallisuuskatsaus. Tutkimukselle tulee määrittää myös tutkimuskysymys. Metsämuurosen (2011) neuvojen kautta päädyin muotoilemaan tutkimuskysymykseni siten, että saan tutkimusaiheestani mahdollisimman kattavaa tietoa.

2.1 Tutkimuskysymys

Kiviniemi (2018) määrittelee laadullisen tutkimuksen prosessiksi, jossa tutkimuskysymys voi muotoutua läpi tutkimuksen tutkijan mielenkiinnon ohjautuessa eri suuntiin. Tutkimuskysymykseni muotoutui kuitenkin jo tutkimussuunnitelmaa tehdessä nykyiseen muotoonsa, ja kuuluu seuraavasti:

Minkälaisilla pedagogisilla keinoilla sukupuolisensitiivistä kasvatusta voidaan toteuttaa varhaiskasvatuksessa?

Tahdon saada tutkimukseni avulla lisää tietoa käytännön keinoista, joilla sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteutetaan varhaiskasvatuksessa. Tämänhetkisessä muodossa tutkimuskysymykseni mahdollistaa minulle parhaan mahdollisen lopputuloksen suhteessa tutkimukselleni asettamiin tavoitteisiin.

2.2 Tutkimusmenetelmä

Toteutan tutkimukseni kirjallisuuskatsauksena. Vielä tarkemmin määriteltynä tutkimusmenetelmänäni toimi narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Salminen (2011, s. 7) kertoo, että narratiivinen kirjallisuuskatsaus jaetaan vielä kolmeen eri osaan, eli toimitukselliseen, kommentoivaan ja yleiskatsaukseen. Näistä kolmesta narratiivisesta menetelmästä tutkimukseni on yleiskatsaus. Salminen (2011, s. 7) toteaaakin, että yleensä puhuttaessa narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta, tarkoitetaan automaattisesti yleiskatsausta.

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus antaa tutkijalle mahdollisuuden perehtyä jo aiemmin olemassa olevaan materiaaliin ja aiempiin tutkimuksiin vapaammin, sekä muodostamaan aiheesta yleistasoisen kuvauksen (Salminen, 2011, s. 7). Salmisen mukaan narratiivisen kirjallisuuskatsauksen suosio piileekin sen tuottamassa ajankohtaisessa tiedossa. Myös Vilkka (2021) korostaa kirjallisuuskatsauksen mahdollisuutta aiemman tutkimustiedon seikkaperäisessä läpikäymisessä. Tahdoinkin luoda aiheestani mahdollisimman laajan kuvan ottaen huomioon sukupuolisensitiivisyyden tutkimustulosten kehityskaaren vuosien saatossa. Salminen (2011) kertoo, että narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla on myös mahdollista muodostaa aiheesta johtopäätöksiä, vaikkei sitä olekaan tuotettu systemaattisesti. Kuitenkin lähdekriittisyys on niin merkittävässä osassa tutkimuksen tekoa ylipäätään, että Salmisen tavoin koen tutkimustulokseni olevan silti luotettava.

Tutkimuksessa hyödynnettävien lähteiden on oltava luotettavia ja tutkijan tulee perehtyä niiden luonteeseen tarkasti ja tuntea ne riittävän hyvin (Metsämuuronen, 2011). Metsämuuronen kertoo, että kirjallisuuskatsausta tehdessä on syytä määrittää hakukriteerit aineiston etsimistä varten, sillä muuten sitä voisi jatkaa loputtomiin. Tämän vuoksi kiinnitin siis tutkimuksessani erityistä huomiota lähteiden luotettavuuteen, eettisyyteen sekä ajankohtaisuuteen. Haluan saada sukupuolisensitiivisyydestä mahdollisimman tuoretta tietoa, joten päädyin rajaamaan hyödyntämäni lähdekirjallisuuden ikää. Alun perin vedin rajan 2009 vuonna julkaistuihin tutkimuksiin, sillä halusin ottaa tutkimukseeni mukaan Ylitapio-Mäntylän (2009) väitöskirjan. Vaikka kirja ei sisälläkään tuoreinta termistöä, on se silti tärkeä osa tutkimustani tuomalla ikkunan varhaiskasvatuksen kentällä tapahtuvaan työhön ja sukupuolisensitiivisyyden kehitykseen vuosien varrella. Päädyin kuitenkin myöhemmin löyhentämään tuota rajaa, sillä halusin tuoda tutkimuksessani esille sukupuolisensitiivisyyden toteutumisen kehityskaarta 2000-luvulla. Kuitenkin materiaalit, joihin perustin tutkimukseni tulokset ja johtopäätökset olivat ajankohtaisia. Itse tutkimuksen tekemiseen liittyvä teoria taas on puolestaan suhteellisen pysyvää tietoa, joten siihen liittyville lähteille en ole rajannut näin tarkasti vuosilukua.

Hain lähteitä Oulun yliopiston kirjaston sivuilta, eli Oula-Finnasta, tiedonhakupalvelimista Ebscosta ja ProQuestista sekä Google scholarista. Käytin lähteitä etsiessäni hakusanoina esimerkiksi termejä sukupuolisensitiivinen, sukupuoli, sukupuolinormit, sukupuolisensitiivinen kasvatusta sekä varhaiskasvatusta. Näiden lisäksi hain myös kansainvälisiä lähteitä termeillä gender sensitivity, gender ja early childhood education. Lähteitä etsiessäni kiinnitin huomiota myös siihen, ovatko ne vertaisarvioituja. Metsämuuronen (2011) neuvoo,

että luotettavien lähteiden etsinnän voi aloittaa myös tutkimalla tieteellisiä julkaisuja. Itsekin löysin muutamia erittäin hyviä lähteitä esimerkiksi Varhaiskasvatuksen tiedelehdestä.

2.3 Tutkimuksen tavoitteet

Avaan hieman tutkimukseni tärkeimpiä tavoitteita, jotta voin myöhemmin palata refleктоimaan niiden toteutumista. Asetin tutkimukselleni päätavoitteeksi luoda itselleni kattavaa tietoa sukupuolisensitiivisistä toimintatavoista, joilla varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa sukupuolisensitiivisesti. Tämän lisäksi tutkimukseni tavoitteena on luoda varhaiskasvattajille selkeä opas sukupuolisensitiivisyydestä, aiheeseen liittyvistä ajankohtaisista termeistä sekä pedagogisista keinoista, joilla sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteutetaan. Tavoitteenani on myös varmistaa lähteiden luotettavuus ja tarkastella niitä kriittisesti. Tulen käyttämään tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen ammattilaisista nimitystä varhaiskasvatuksen henkilöstö, sillä vaikka pedagogisessa vastuussa päiväkodeissa ovat opettajat, koskee sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttaminen kaikkia varhaiskasvatuksessa työskenteleviä.

3. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni ehdottoman pääkäsitteen, eli sukupuolisensitiivisyyden sekä tutkimukseni kontekstin, eli varhaiskasvatuksen. Tutkimuksen seuraamisen helpottamiseksi aloitan kontekstin avaamisella, jonka jälkeen koen, että on välttämätöntä avata sukupuolten moninaisuuden käsite, ennen siirtymistä sukupuolisensitiivisyyden käsittelyyn.

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatus määritellään ”lapsen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatukseen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa” (Opetushallitus, 2022, s. 16). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kertoo myös, että ”varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa” (Opetushallitus, 2022, s. 16). Varhaiskasvatuksen toteutuksesta on määrätty niin valtakunnallisessa kuin paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä varhaiskasvatuslaissa.

Varhaiskasvatuksen toteutuksessa painotetaan erityisesti lasten oikeuksia (Ranta, Sajaniemi, Eskelinen & Lämsä, 2021). Tämä näkyy etenkin lapsen oikeutena osallistua oman varhaiskasvatuksensa suunnitteluun sekä itseään koskeviin päätöksentekoihin (Opetushallitus, 2022). Myös yhteistyön perheiden kanssa nähdään olevan suuressa roolissa varhaiskasvatuksessa ja sen suunnittelussa (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen, 2017). Varhaiskasvatuksessa keskeistä on, että henkilöstö tunnistaa lapsuuden arvon ja leikin merkityksen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen, 2017). Varhaiskasvatuksessa jokaisen lapsen yksilöllisyys, tasa-arvoinen kohtaaminen ja hänen kasvunsa ja kehityksensä varmistaminen otetaan huomioon kirjaamalla jokaiselle lapselle tämän henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (Opetushallitus, 2022). Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma täytetään yhteistyössä lapsen, henkilöstön sekä lapsen vanhempien kanssa ja sinne kirjataan etenkin lapsen mielenkiinnon kohteita, vahvuuksia ja tuen tarpeita (Opetushallitus, 2022). Lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita ja niiden toteutumista tarkastellaan säännöllisin väliajoin (Opetushallitus, 2022).

3.2 Sukupuolten moninaisuus

Sukupuoli on kattokäsite, joka pitää sisällään muun muassa biologiseen, anatomiseen, identiteettiin sekä sosiaalisuuteen liittyviä piirteitä (Nousiainen, 2020). Nousiainen kertoo, että sukupuoli on tavattu jakaa yhteiskunnan toimesta kaksijakoisesti, joko mieheen tai naiseen. Tätä yhteiskunnan tapaa jakaa sukupuoli kutsutaan juridiseksi sukupuoleksi, ja se ilmenee yksilön henkilötunnuksesta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). Toinen määrittelytapa sukupuolelle on biologinen sukupuoli. Tämä kattaa henkilön sukupuolen ruumiilliset ulottuvuudet, kuten anatomian, eli kumman sukupuolen sukupuolielimet yksilöllä on (Nousiainen, 2020).

Ylitapio-Mäntylä (2009) kertoo, kuinka on välttämätöntä, että laajennamme käsitystämme sukupuolen kaksijakoisuudesta, sillä sukupuoli on alati muuttuva ja kehittyvä käsite, jota yksilö itse rakentaa itselleen. Näiden lisäksi sukupuolta määritelläänkin nykyään myös sosiaalisesti (Nousiainen, 2020). Sosiaalisesti koettu sukupuoli tarkoittaa yksilön itsensä kokemaa käsitystä omasta sukupuolestaan eli hänen sukupuoli-identiteettiään (Nousiainen, 2020). Sukupuoli-identiteetti on sukupuolen käsitteen tavoin muuttuva ja moninainen (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Sukupuoli-identiteetti alkaa kehittymään noin 2-vuoden iässä ja jo noin 4-vuoden iässä lapsi tietää oman sukupuolensa ja ymmärtää sen pysyvyyden (Mealey, 2000). Pysyvyydellä Mealeyn mukaan tarkoitetaan sitä, että lapsi ymmärtää, ettei esimerkiksi hänen käyttämillään vaatteilla ole merkitystä hänen fyysiseen sukupuoleensa. Hänen mukaansa tässä vaiheessa lapset ymmärtävät myös, että sukupuoli on muutakin kuin fyysiset sukupuolielimet, vaan siihen sisältyy myös sosiaalisia аспекteja. Nousiainen (2020) luettelee useita eri sukupuolten määritelmiä, joihin yksilö voi identifioitua. Näitä ovat hänen mukaansa cissukupuolisuus, transsukupuolisuus, muunsukupuolisuus ja intersukupuolisuus. Kun yksilö identifioituu samaan sukupuoleen, johon on syntynyt, hän on cissukupuolinen (Nousiainen, 2020). Yksilö voi identifioitua myös transsukupuoliseksi eli vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin on syntynyt (Nousiainen, 2020). Muunsukupuoliseksi itsensä kokeva ei identifioitu kumpaankaan sukupuoleen vaan jonnekin näiden vaihtoehtojen ulkopuolelle (Nousiainen, 2020). Intersukupuolinen on yksilö, jonka sukupuolta ei ole voitu määrittää syntymässä, sillä hänellä on molemmille sukupuolille ominaisia sukupuolipiirteitä (Nousiainen, 2020). Vaikka ihmisellä itsellään on vapaus ja oikeus määrittellä oma sukupuolensa, niin liittyy sukupuoliin kuitenkin yhteiskunnan toimesta odotettuja tapoja toimia tai käyttäytyä (Salmenkangas & Wallin, 2019). Avaan seuraavaksi näiden merkitystä.

3.3 Sukupuolinormit ja -roolit

Normit määritellään yhteiskunnallisiksi oletuksiksi ja odotuksiksi, jotka yhteiskunnassa nähdään yleisesti hyväksyttävänä tapoina toimia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos eli THL kertoo, että normit voivat olla joko tiedostamattomia tai tiedostettuja. Yleisimmin heidän mukaansa normit koskevat näkemyksiä siitä, miltä ihmisen tulisi näyttää ja kuinka hänen tulisi käyttäytyä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). Sukupuolinormit määritellään puolestaan yhteiskunnassa voimassa oleviksi käsityksiksi tietyn sukupuolen paremmasta sopivuudesta tiettyyn asiaan tai esimerkiksi oletukseksi siitä, kuinka tietyn sukupuolen edustajan tulisi tyypillisesti käyttäytyä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). THL kertoo myös, että Suomessa on voimassa vahva kaksijakoinen sukupuolinormi. Heidän mukaansa sukupuolinormit ja sukupuoliroolit yhdistyvät usein ihmisten puheissa. Tällainen puhetapa antaa kuitenkin virheellisen kuvan tietyistä helposti muunneltavissa olevasta roolista, sillä normit voivat rajoittaa toimintaamme tekemistämme valinnoistamme riippumatta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). Jotta voimme toimia sukupuolisensitiivisesti, niin tulee meidän olla tietoisia vallitsevista normeista eli olla normitietoisia (Warin & Adriany, 2015). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kuvaakin normitietoisuutta tietoisuudeksi yhteiskunnassamme vallitsevista normeista, jotka ohjaavat esimerkiksi arvojemme ja käsitystemme muodostumista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022).

Sukupuoliroolit puolestaan ovat yhteiskunnan rakentamia ja ylläpitämiä näkemyksiä, siitä miten meidän kuuluisi toimia sukupuolellemme tyypillisesti (Chick, Heilman-Houser & Hunter, 2002). Nämä roolit ja normit siirtyvät meihin jo syntymässämme, sillä ne vallitsevat kulttuurissa, jossa elämme, ympäröiden meitä (Chick, Heilman-Houser & Hunter, 2002). Sukupuolirooleja opitaan kodin ja koulun lisäksi yhteiskunnan toimesta jokapäiväisessä elämässämme (So Jung, 2016). So Jung (2016) kertoo, että sukupuoliroolit välittyvät meille esimerkiksi median, kirjallisuuden ja vallitsevan kulttuurin toimesta. Lastenkirjallisuudessa esiintyvien hahmojen ja vallitsevan popkulttuurin mainonnalla on merkittävä rooli sukupuoliroolien esittämisessä lapsille (So Jung, 2016). Mutta lapset oppivat sukupuolirooleja myös tekemällä omia valintoja mallin katsomisen lisäksi (Chick, Heilman-Houser & Hunter, 2002). Tämän vuoksi meidän tehtävämme varhaiskasvatuksessa on kyseenalaistaa ja rikkoa näitä pinttyneitä käsityksiä ja tarjota näkemyksiä näiden ulkopuolelta (Warin & Adriany, 2018).

3.4 Sukupuolisensitiivinen kasvatusta

Sukupuolisensitiivinen kasvatusta on yksilön kykyä ja herkkyyttä tunnistaa sukupuoliin liitettyjä oletuksia ja normeja, sekä niiden vaikutuksia niin yhteiskunnallisella kuin yksilötasolla (Warin & Adriany, 2015). Sukupuolisensitiivisyyttä ei ole sukupuolineutraalius eli sukupuolten merkitysten kokonaan huomioimatta jättämistä, vaan siinä keskeistä on sukupuolten moninaisuuden huomioon ottaminen (Eskelinen, Itäkare, 2020). Eskelinen ja Itäkare painottavat, että erityisen tärkeää on kohdata lapsi yksilönä, eikä oletetun sukupuolensa edustajana, jolloin häneen ei myöskään kohdisteta sukupuolityypillisiä oletuksia. Sukupuolisensitiivisyys rinnastetaan usein myös sukupuolitietoisuuteen, joka onkin termiä käytetään esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelmassa (Eskelinen, Itäkare, 2020).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) painottaa henkilöstön kykyä ymmärtää ja mahdollistaa yksilön oma kokemus sukupuolestaan sekä sen ilmaisu. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi henkilöstön kykyä kiinnittää huomiota lasten keskinäisen vuorovaikutuksen eriarvoistaviin piirteisiin sekä kykyä puuttua niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti (Opetushallitus, 2022). Henkilöstö rohkaisee lapsia etsimään itseään ja ymmärtämään, että kaikki ovat erilaisia ja arvokkaita (Opetushallitus, 2022). Nicholson kollegoineen (2019) painottavat opettajan oman osaamisen ja oikeiden termien hallitsemisen tärkeyttä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumisessa, sillä opettaja on suuressa roolissa lapsen kehityksen ohjaamisessa (Nicholson ym., 2019). Koen ettei ole riittävää, jos on esimerkiksi kerran opiskeluidensa aikana tullut tietoiseksi sukupuolisensitiivisyydestä ja täten ajattelee olevansa ajan tasalla. Eskelinen ja Itäkare (2020) ovatkin todenneet, että opettajan on tärkeää reflektoida omaa toimintaansa, käsityksiään ja ajatuksiaan liittyen sukupuolten moninaisuuteen säännöllisesti, sillä sukupuolten moninaisuus ja siihen liittyvät termit tarkentuvat ja muuttuvat jopa vuosittain. Opettaja on tärkeässä roolissa näyttämässä mallia niin lapsille kuin myös vanhemmille varhaiskasvatuksessa, joten on tärkeää, että hän puhuu sukupuoleen liittyvistä asioista oikeilla termeillä (Eskelinen & Itäkare, 2020). Opettajan itse reflektointi ei ole mahdollista, jos hän ei ole ajan tasalla uudesta tiedosta, joten opettajan tulee perehtyä esimerkiksi uusiin tieteellisiin julkaisuihin sukupuolisensitiivisyydestä säännöllisesti (Eskelinen & Itäkare, 2020).

4. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka

Tässä luvussa tarkastelen pedagogiikan käsitettä, sekä haasteita, joita liittyy pedagogiikan käsitteen ymmärtämiseen ja määrittelyyn varhaiskasvatuksessa. Avaan myös mitä pedagogiset keinot ovat ja kuinka ne näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa ja sen suunnittelussa.

4.1 Pedagogiikka

Pedagogisuus perustuu varhaiskasvatuksessa henkilöstön arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta (Opetushallitus, 2022, s. 22). Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen ja tieteelliseen tietoon perustuvaa ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi (Opetushallitus, 2022, s. 22). Pedagogiikka näkyy varhaiskasvatuksessa niin toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä kuin koko varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa. Jotta kaikki toiminta varhaiskasvatuksessa voi olla pedagogisesti painottunutta, tulee henkilöstön olla pedagogisesti taitavia ja osata toimia yhteisymmärryksessä lasten oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi (Opetushallitus, 2022, s. 22). Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa painotetaan etenkin toiminnan lapsilähtöisyyttä (Turja, 2011). Turja (2011) avaa kuitenkin lapsilähtöisyyden luomia haasteita ja toteaa, että lapsilähtöisyyden pelätään silloin tällöin korostavan liikaa lasten osallisuutta, jolloin opettajan oma asiantuntijuus ja vaaditut oppimistavoitteet jäävät taka-alalle. Ideaalitalanne pedagogisen toiminnan toteuttamisessa olisikin, että lasten osallisuus täydentäisi opettajan suunnittelemaa ohjattua pedagogista toimintaa (Karila, 2013).

Pedagogiikan määrittäminen kehittyi suhteessa vallitsevaan aikaan ja se muodostuu opettajalle yhdessä tämän ammatillisen asiantuntijuuden kanssa (Karila, 2013). Vaikka opettajan ammatillinen asiantuntijuus ohjaa hänen käsitystään pedagogiikasta, ja ammatillinen asiantuntijuus on jatkuvasti kehittyvää, niin on käsitys pedagogiikasta kuitenkin käytännössä pysyvä (Karila, 2013). Karilan mukaan varhaiskasvatuksessa tämä näkyy henkilöstön vaihtelevina määritelmänä pedagogiikasta, sillä varhaiskasvatuksessa työskentelevä henkilöstö on muodostanut käsityksensä pedagogiikasta eri aikakausina. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on erilaisia näkemyksiä pedagogiikan toteuttamisesta, joka voi muodostaa vaihtelua lasten saaman opetuksen välille (Karila, 2013). Tärkeää on

kuitenkin, että kaikki toiminta varhaiskasvatuksessa ajaa lasten etua, vaikka henkilöstöllä olisi eriäviä näkemyksiä.

Varhaiskasvatuksessa pedagogiikasta on vastuussa varhaiskasvatuksenopettaja (Ranta, Sajaniemi, Eskelinen & Lämsä, 2021). Rannan ja kollegoiden mukaan pedagoginen vastuu hajaantuu käytännössä silti hyvin usein koko henkilöstön harteille. Heidän mukaansa pedagogiikan käsitettä ei ole onnistuttu määrittelemään tarpeeksi selkeästi, eikä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoite varhaiskasvatuksen työtehtävien selkeydestä ole onnistunut vaaditulla tavalla. Eskelinen ja Itäkare (2020) kuitenkin toteavat, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on jätetty tilaa paikallisille varhaiskasvatussuunnitelmille, sekä henkilöstölle itselleen määrittellä tarkemmin varhaiskasvatusta ohjaavat keskeiset termit, kuten pedagogiikan.

4.2 Monipuoliset pedagogiset keinot

Varhaiskasvatuksessa pedagogista toimintaa toteutetaan kokonaisvaltaisesti, tavoitteena edistää lasten oppimista, hyvinvointia sekä laaja-alaista oppimista (Opetushallitus, 2022, s. 38). Pedagogista toimintaa toteutetaan yhdessä henkilöstön ja lasten kesken vuorovaikutuksessa (Opetushallitus, 2022, s. 38). Tärkeää on ottaa huomioon lasten muuttuvia mielenkiinnon kohteita ja muokata myös suunniteltua aikuisten ohjaamaa toimintaa niiden mukaan (Opetushallitus, 2022, s. 39). Pedagogista toimintaa toteutetaan monipuolisten työtapojen kautta, joiden tehtävänä on etenkin edistää lasten luovuutta ja osallisuutta (Opetushallitus, 2022, s. 40). Monipuoliset työtavat pitävät sisällään sekä leikin että oppimisen viiden osa-alueen merkityksen ymmärtämisen (Opetushallitus, 2022, s. 40).

Helenius ja Korhonen (2011) painottavat leikin tärkeyttä pedagogisen toiminnan keskiössä, sillä lapsi ei koe leikkiä oppimistilanteeksi. Leikkiin voi kuitenkin yhdistää paljonkin eri lapsen kehityksen ja oppimisen osa-alueita tukevia osia (Helenius & Kokkonen, 2011). Oppimisen osa-alueiksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) nimeää erilaisia kokonaisuuksia, jotka kuvaavat pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Kielten rikas maailma-kokonaisuus kuvaa lasten kielellisten taitojen vahvistamista ja kehittämistä. Ilmaisun monet muodot- kokonaisuus sisältää tavoitteet esimerkiksi lasten musiikillisen, kuvallisen, kehollisen ja sanallisen ilmaisun tueksi. Minä ja meidän yhteisömme- kokonaisuus kattaa tavoitteet eettisen ajattelun ja katsomusten näkökulmasta. Tutkin ja opin ympäristössäni- kokonaisuus

keskittyy painottamaan matemaattisen ajattelun, ympäristökasvatuksen sekä teknologiakasvatuksen merkitystä. Kasvan, liikun ja kehityksen kokonaisuus puolestaan sisältää liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita (Opetushallitus, 2022, s. 42–50).

Keskeinen pedagogisen toiminnan työkalu on myös pedagoginen dokumentointi (Opetushallitus, 2022, s. 39). Pedagoginen dokumentointi on jatkuva prosessi, jossa henkilöstön tekemät havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat kuvan pedagogisesta toiminnasta päiväkodissa (Opetushallitus, 2022, s. 39). Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa varhaiskasvatuksessa toiminnan suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen sekä sen, että lapset ja huoltajat voivat osallistua siihen (Opetushallitus, 2022, s. 39). Pedagogisella dokumentoinnilla pystymme tuottamaan tietoa lasten elämästä, oppimisesta, kehityksestä ja etenkin kiinnostuksen kohteista. Pedagoginen dokumentointi varmistaa myös, että opetus on lapsilähtöistä, joka on yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista (Opetushallitus, 2022, s. 39). Pedagoginen dokumentointi auttaa henkilöstöä tutustumaan lapsiin tarkemmin, jolloin toimintaa osataan suunnitella lasten mielenkiintoihin sekä kehityksen kohteisiin sopivaksi (Opetushallitus, 2022, s. 39). Koska pedagogiikan keskeisimpiin ajatuksiin kuuluu lasten hyvinvoinnin ja oppimisen varmistaminen, on oman toiminnan jatkuva arvioiminen ja kehittäminen keskeisessä roolissa (Opetushallitus, 2022, s. 40). Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa toiminnan arvioimisen ja kehittämisen erittäin tarkasti, sillä lähes kaikesta mitä on tehty, on olemassa dokumentaatio muistissa (Opetushallitus, 2022, s. 40).

Yhdessä nämä kaikki osa-alueet muodostavat varhaiskasvatuksen pedagogiikan ja sen sisältämät pedagogiset keinot. Pedagoginen toiminta ja sen monipuoliset keinot ovatkin niin keskeisessä roolissa varhaiskasvatuksen toteutuksessa, että ei pedagogista toimintaa ole mielekäästi erotella hoidon kokonaisuudesta (Opetushallitus, 2022, s. 38).

5. Sukupuolisensitiiviset pedagogiset keinot varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa sukupuolisensitiivisyydestä on määrätty varhaiskasvatuksen toteutusta ohjaavassa asiakirjassa eli valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2022, s. 35). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei kuitenkaan nimetä konkreettisia keinoja, joilla sukupuolisensitiivistä kasvatusta tulisi toteuttaa varhaiskasvatuksessa, vaan tämä vastuu jää sekä paikallisille varhaiskasvatussuunnitelmille että varhaiskasvatuksen henkilöstölle (Eskelinen ja Itäkare, 2020). Zaman (2008) toteaa tutkimuksessaan, että varhaiskasvatuksessa lapset saavat erilaista kohtelua sukupuolensa vuoksi. Hän kertoo, että esimerkiksi poikia hoivataan vähemmän ja rangaistaan enemmän huonosta käytöksestä. Myös vuonna 2002 Chick, Heilman-Houser ja Hunter esittivät tutkimustuloksia, joista selviää henkilöstön sukupuolittunut työtapo kohdella tyttöjä ja poikia. Heidän tutkimuksessaan selvisi, että pojat saavat selvästi tyttöjä enemmän huomiota, sillä he usein käyttäytyvät tarkoituksella huonommin huomion toivossa.

Päätin sisällyttää nämä sekä Zamanin (2008) että Chickin ja kollegoiden (2002) tutkimukset mukaan omaan tutkimukseeni vertaillakseni tuoreempia tutkimustuloksia niihin. Esimerkiksi vuonna 2021 tehdyssä tutkimuksessa havaittiin edelleen Zamanin ja Chickin ja kollegoiden tutkimuksen kaltaisia tuloksia (King, J Scovelle, Meehl, Milner & Priest, 2021). King kollegoineen avaavat tutkimuksensa tuloksissa esimerkiksi opettajien käyttämää erilaista puhetapaa tyttöjen ja poikien välillä. Tyttöjen ulkonäköä keuhuttiin kauniiksi, kun taas poikia keuhuttiin käytännössä pelkästään fyysisten ominaisuuksien, kuten vahvuuden kautta. Myös lelujen värien huomattiin ohjaavan lapsia kohti tiettyä sukupuolta (King, ym., 2021).

Perehdyttyäni näihin tuorempiin tutkimustuloksiin huomasinkin, että varhaiskasvatuksessa vallitsee edelleen jossain määrin sama ilmiö kuin Chickin ja kumppaneiden (2002), Zamanin (2008) ja Ylitapio-Mäntylän (2009) tekemien tutkimusten aikaan. Vaikka sukupuolisensitiivisyys onkin varhaiskasvatusta ohjaava periaate, tuntuvat sukupuolittuneet käytännöt olevan erityisen tiukassa varhaiskasvatuksen henkilöstöllä, jopa huomaamatta. Sukupuolisensitiivisyyttä tutkiviin tuorempiin tutkimuksiin perehtymällä onnistuin kuitenkin nimeämään pedagogisia keinoja, joiden avulla varhaiskasvatuksen henkilöstö voi toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta varhaiskasvatuksessa. Käyn ne seuraavaksi läpi yksi kerrallaan tässä luvussa.

5.1 Sukupuolittuneiden käytäntöjen tunnistaminen

Yksi suurin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumisen jarruttavista tekijöistä ovat sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Eskelinen ja Itäkare (2020) toteavatkin, että lähtökohtana sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiselle on, että kasvattajat tunnistavat omat sukupuolistavat käytäntönsä. Sukupuolittaviksi käytännöiksi kutsutaan tapoja, jotka korostavat eroja eri sukupuolten välillä ja ylläpitävät sukupuolirooleja ja -normeja (Nicholson ym., 2019). Ylitapio-Mäntylä (2009) toteaa, että yksi merkittävimmistä sukupuolittuneista käytännöistä on jaottelu tyttöihin ja poikiin. Hänen mukaansa on hyvin yleistä, että henkilöstö puhuttelee lapsia tyttöinä ja poikina. Tämä on haitallista sekä lasten yksilöllisyyden kokemisen, että sukupuolisensitiivisyyden toteutumisen kannalta (Price, 2018). Eskelinen ja Itäkare (2020) kertovat, että sukupuolisensitiivisyys itsessään korostaa sukupuolten merkityksen huomioimista silloin kun se on tarpeen ja huomiotta jättämistä silloin kun se ei ole tarpeen. Tämän vuoksi henkilöstön tulisi kiinnittää huomiota omiin sukupuolistaviin käytäntöihinsä, sillä tämän kaltainen jaottelu on harvoin perusteltua (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Ei ole tarpeen korostaa esimerkiksi lapsia pienryhmiin jaettaessa tai siirtymätilanteiden jonojen muodostuksen aikana tyttöpoika jaottelua (Price, 2018). Tällainen käytäntö tukee erittäin vahvasti sukupuoliroolien ja -normien ylläpitoa, joka puolestaan vesittää sukupuolisensitiivisyyden idean täysin (Price, 2018). Tämän sijaan lapsia olisi parempi kutsua omalla nimellään ja täten tukea samalla heidän oman identiteettinsä kehittymistä (Price, 2018). Nousiainen (2020) toteaa myös, että mikäli lapselle asetetaan toistuvasti paineita tiettyihin sukupuolirooleihin ja -normeihin mahtumisesta, luo se heille ahdistusta, ja niistä poikkeaminen tuntuu väärältä. Price (2018) toteaa, että pienryhmiin jakamisessa lapsia voisi kannustaa jakautumaan esimerkiksi saman lempiväriin tai lemmikkieläimen mukaan, ilman tarpeetonta sukupuolen korostamista.

Eskelinen ja Itäkare (2020) huomasivat tutkimuksessaan myös paikallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden puoltavan tyttöpoika jaottelua, vaikka valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa sukupuolisensitiivisyyteen. Heidän tutkimissaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei mainittu esimerkiksi muiden sukupuolten lisäksi myöskään mitään sateenkaariperheistä. Tällainen heidän havaintojensa kaltainen toiminta vahvistaa entisestään binääristä eli kaksijakoista sukupuolikäsitystä. Eskelisen ja Itäkareen (2020) esille tuomat havainnot mielestäni kertovat kuinka paljon sukupuolten moninaisuuden puolesta tulee tehdä vielä työtä. Heidän tapaansa

koen, että varhaiskasvatuksen opettajaksi opiskellessa tulisi jo saada enemmän tietoa sukupuolten moninaisuudesta ja sukupuolisensitiivisyydestä. Karlson ja Simonsson ovat todenneet jo vuonna 2011, kuinka opettajien tulisi parantaa taitojaan liittyen sukupuolten termeihin ja sukupuoliroolien rikkomiseen. Iso osa ongelmaa onkin henkilöstön näkemys siitä, että he toimisivat jo sukupuolisensitiivisesti ja tasa-arvoisesti, vaikka tutkimukset eivät tue tätä mielipidettä (Eskelinen & Itäkare, 2020).

Sukupuolittuneet käytännöt näkyvät myös jaottelussa esimerkiksi tyttöjen ja poikien leluihin, väreihin ja vaatteisiin (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Ylitapio-Mäntylä (2009) jakaa opettajien kokemuksia päiväkodin arjesta ja hänen esille tuomat havaintonsa kertovat vahvasti, että edelleen esiintyy näkemyksiä tiettyjen asioiden kuulumisesta tietylle sukupuolelle. Esimerkiksi tunteiden ilmaiseminen nähdään kulttuurissamme vahvasti feminiinisenä ja usein poikalapsille sanotaankin, että pojat eivät itke (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Itse olen havainnut muutaman viime vuoden aikana päiväkodissa työssäoppimisjaksojen aikana kommentteja esimerkiksi siitä, että poikien ei ole soveliaasta käyttää röyhelöisiä vaatteita ja leikkiä prinsessaleikkejä tyttöjen kanssa. Myös Ylitapio-Mäntylä (2020) kertoo havaintoja aikuisten reagoinnista tyttöjen ja poikien sukupuolinormittomaan pukeutumiseen, joka on aiheuttanut hämmennystä päiväkodissa. En aio kuitenkaan perustaa tutkimukseni tuloksia omiin havaintoihini, mutta niistä on silti nähtävissä, ettei tällainen sukupuolittunut näkemys esimerkiksi tietylle sukupuolelle kuuluvista vaatteista ole kadonnut mihinkään.

Leluilla ei ole sukupuolta ja ne kuuluvat kaikille (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Edelleen on hyvin yleistä nähdä esimerkiksi lelujen myyntimainoksissa jaottelua tyttöjen leluihin ja poikien leluihin (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Tämä näkyy yleensä esimerkiksi lelujen värin kautta. Tytöille suunnatut lelut ovat hyvin yleisesti punaisia tai pinkkejä, kun taas pojille suunnatut lelut sinisiä (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Ylitapio-Mäntylä (2020) kertoo, että aikuiset tuottavat lasten maailmasta sukupuolittunutta lelujen lisäksi myös esimerkiksi vaatteiden ja muiden esineiden kautta. Hänen mukaansa tämänkaltaiset mainokset ylläpitävät tiukassa olevia sukupuolinormeja siitä, kenen kuuluu leikkiä milläkin leluilla. Nämä normit näkyvät silloin tällöin edelleen myös varhaiskasvatuksessa (Ylitapio-Mäntylä, 2012). Myös Warin ja Adriany (2018) kertovat tutkimuksessaan havainnoista, joissa opettajat ovat palkinneet lapsia eri tarroilla sukupuoltensa mukaan, poikalapsia ötökkätarroilla ja tyttölapsia kukkatarroilla. Ylitapio-Mäntylä (2009) esittelee myös havaintoja, joissa lapset itse eivät ole halunneet osallistua opetukseen tietyn laisilla välineillä, sillä he ovat kokeneet nämä toiselle sukupuolelle kuuluviksi. Ylitapio-Mäntylä avasi esimerkin tilanteesta, jossa poikalapsi ei halunnut tehdä

matemaattisia tehtäviä pienillä lasiesineillä, sillä nämä olivat hänen mielestään liian tyttömaisia. Tässä hänen esimerkissään opettaja vaihtoi pojan esineet leikkidinoihin, jolloin poika suostui osallistumaan tehtävän tekoon. Myös tällainen tahaton toiminta vahvistaa omalta osaltaan sukupuolien jakautumista. Lapset kaipaavat aikuiselta tukea ja mallia näyttämään oikeaa tapaa toimia ja, jos aikuinen tukee sukupuoliroolien ja -normien vahvistamista tällä tavoin, alkavat lapsetkin omaksua niitä (Butler-Wall, Cosier & Harper, 2016). On siis erityisen tärkeää, että henkilöstö ottaa huomioon esittämiensä esimerkkien kaltaisia asioita toteuttaessaan pedagogista toimintaa lapsiryhmässä.

5.2 Yhdenmukaiset monipuoliset työtavat

Tärkeää sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisessa on, että koko varhaiskasvatuksen henkilökunta on sitoutunut toteuttamaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta (Nicholson ym., 2019). Henkilöstön tulee olla sitoutunut käyttämään sukupuolisensitiivistä kieltä ja asiaan kuuluvia oikeita termejä (Gamboa, Bacani, Baluyut, Galura & Manalastas, 2022). Tämän lisäksi henkilöstön tulisi varmistaa, että toimintatavat ovat samat kaikille lapsille, eikä eri sukupuolen edustajia kohdella eri tavalla (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Varhaiskasvatuksessa pedagogiikkaa toteutetaan useiden eri monipuolisten keinojen avulla (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatuksessa pedagogisen toiminnan viitekehyyksessä tärkeänä nähdään, että toiminta tukee lasten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti (Opetushallitus, 2022).

Pedagogista toimintaa toteutetaan oppimisen osa-alueiden mukaisesti (Opetushallitus, 2022). Nämä osa-alueet ovat tärkeitä myös sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteuttaessa. Lapset oppivat etenkin havainnoimalla ympäristöään ja ottamalla mallia aikuisilta (Opetushallitus, 2022). On tärkeää, että esimerkiksi opetusmateriaalit, joita pedagogisessa toiminnassa hyödynnetään, ilmentävät sukupuolten moninaisuutta (Price, 2018). Henkilöstö voi konkreettisesti pitää esimerkiksi tuokioita lapsille erilaisista sukupuolten moninaisuuteen liittyvistä teemoista (Nicholson ym., 2019). Kun lapset näkevät ympärillään näitä normeista poikkeavia moninaisuutta esittäviä materiaaleja ja kuulevat sukupuolten moninaisuudesta tuokioilla, muodostuvat nämä heille arkipäiväisiksi toimintatavoiksi (Nicholson ym., 2019). Nicholson ja kollegat neuvovatkin, että normeista voi keskustella lasten kanssa avoimesti, sillä he ovat luonnostaan niin uteliaita. On myös tärkeää muistaa, että vaikka kaikki varhaiskasvatusryhmän lapset identifioituisivatkin cissukupuolisiksi, niin on sukupuolten

moninaisuudesta silti tärkeää kertoa lapsille ja tehdä moninaisuudesta normaalia (Nicholson ym., 2019).

Kirjallisuus on yksi parhaimpia tapoja saada sukupuolten moninaisuutta esille lapsille, sillä lapset voivat kirjallisuuden avulla kokea yhteenkuuluvuutta ja oppia erilaisia taitoja (Nicholson ym., 2019). Lapset samaistuvat kirjan hahmoihin ja oppivat heidän avullansa kaikenlaisesta moninaisuudesta (Nicholson ym., 2019). Erityisen tärkeää Nicholsonin ja kollegoiden mukaan onkin, että varhaiskasvatuksessa tarjolla olevat kirjat eivät vahvista sukupuolinormeja ja sukupuolittuneita käytäntöjä. Tästä syystä onkin tärkeää, että henkilöstö tietää minkälaisia kirjoja päiväkodissa on tarjolla ja minkälaisia asioita ne tukevat (Nicholson ym., 2019). Lasten kanssa voi myös haastaa ja keskustella kirjojen tarjoamia sukupuolinormeja, jos päiväkodissa löytyy tällaisia kirjoja (Nicholson ym., 2019).

Tärkeää sukupuolisensitiivistä kasvatusta suunnitellessa ja toteuttaessa on myös, että opettaja tunnistaa erilaisten opetusmenetelmien mahdollisuuden ja hyödyntää niitä (Nicholson ym., 2019). Nicholson ja kollegat (2019) rohkaisevat opettajia kokeilemaan esimerkiksi draamaa sukupuolten moninaisuuden käsittelyssä. Lasten kanssa voidaan kirjoittaa ja lukea satuja sukupuolten moninaisuudesta, kokeilla erilaisia sukupuolirooleja näyttelemisen avulla tai hyödyntää esimerkiksi käsinukkeja (Nicholson ym., 2019).

Henkilöstön tulee myös tarkastella koko päiväkodin ympäristöä kriittisesti sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta (Price, 2018). Näyttäytyvätkö päiväkodin yleiset tilat, kuten esimerkiksi eteinen ja vessat, sukupuolisensitiivisinä ja tasa-arvoa tukevin vanhemmille ja lapsille (Price, 2018). Henkilöstön onkin syytä kiinnittää, etteivät he tule huomaamatta vahvistaneeksi sukupuolirooleja ja sukupuolittuneita käytäntöjä, esimerkiksi onko tyttöjen ja poikien naulakot tai vessat jaettu erilleen. Tämä on hyvä esimerkki sukupuolten turhasta erittelystä, jonka on todettu vesittävän sukupuolisensitiivisyyden periaatetta kokonaan (Eskelinen & Itäkare, 2020). Kaiken kaikkiaan henkilöstön tulee pitää silmät avoinna käyttämiään materiaaleja kuin myös koko päiväkodin ympäristöä ajatellen ja tarkastella niitä kriittisesti (Price, 2018).

5.3 Sukupuolisensitiivinen leikki

Varhaiskasvatuksessa pedagogisuus toteutuu usein leikin kautta (Opetushallitus, 2022). Leikki onkin pedagogisista keinoista merkittävin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisessa

(Nicholson ym., 2019). Nicholson ja kollegat (2019) painottavatkin tästä syystä sukupuolisensitiivisten leikkiympäristöjen luomisen tärkeyttä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen kannalta. Leikkiympäristöt tulee luoda niin, ettei niitä ole suunniteltu tietty sukupuoli mielessä, vaan ne houkuttelevat kaikkia lapsia leikkimään (Nicholson ym., 2019). Nicholsonin ja kollegoiden (2019) mukaan leikkiympäristöjä suunnitellessa on hyvä esimerkiksi kiinnittää huomiota käytettyihin väreihin ja kuviin, ettei niiden kautta ainakaan vahvisteta lelujen stereotypioita. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että henkilöstön tehtävänä on varmistaa leikin turvallisuus ottaen huomioon varhaiskasvatuksen toteuttamisen inkluusiiviset periaatteet (Opetushallitus, 2022, s. 41). Henkilöstön omat asenteet ja sukupuolirooleja koskevat asenteet vaikuttavat heidän näkemyksiinsä siitä, mitä leikkejä ja millä leluilla lapset saavat heidän mielestään leikkiä (Ylitapio-Mäntylä, 2009).

Ylitapio-Mäntylä (2020) toteaa, että lasten leikkejä saatetaan ohjata sukupuolittuneesti, vaikka leikkiympäristöt itsessään olisivatkin sukupuolisensitiivisiä. Tämä tapahtuu hänen mukaansa usein jakamalla lasten leikkitiloja sukupuolittuneesti. Pojat laitetaan esimerkiksi leikkimään avariin tiloihin, jotta he voivat purkaa energiaa, kun taas tytöt saavat leikkiä rauhallisempia leikkejä pienemmissä tiloissa, vaikka olisivatkin aktiivisia (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Ylitapio-Mäntylä (2009) toteaa tutkimuksessaan myös, että leikkejä ja leluja saatetaan ehdottaa lapsille hyvin sukupuolittuneesti. Esimerkiksi tytöille ehdotetaan nukeilla leikkimistä ja askartelua, kun taas pojille tarjotaan rakennusleikkejä ja autoja (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Henkilöstön tulee kiinnittää huomiota siihen, kuinka he ohjaavat lasten leikkejä tai he tulevat huomaamatta vahvistaneeksi sukupuolijaottelua lasten elämässä (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Price (2018) neuvoo, että henkilöstön kannattaa panostaa esimerkiksi roolileikkeihin liittyvään materiaaliin varhaiskasvatuksessa. Leikkivälineiden kanssa ylipäättään on tärkeää, että ne vastaavat lasten mielenkiinnon kohteita, tukevat heidän kehitystään, eivätkä myöskään rajoita lapsia mitenkään (Price, 2018). Pricen (2018) mukaan roolileikkiasuihin olisi hyvä löytyä muitakin vaihtoehtoja kuin prinsessamekkoja tai supersankaripukuja.

Parhaimmillaan leikki mahdollistaa lapsille erilaisiin sukupuoliin ja sukupuolirooleihin tutustumisen ja itsensä tutkiskelun (Chick, Heilman-Houser & Hunter, 2002). Henkilöstön tehtävänä on mahdollistaa lasten kokeilut leikeissä ja ohjata leikkiä sensitiivisesti sekaantumatta siihen liikaa (Opetushallitus, 2022, s. 41)). Leikissä olennaista on lapsilähtöisyys ja se, että lapset itse johtavat sitä (Lehtinen & Koivula, 2020). Tärkeää sukupuolisensitiivisen leikin toteuttamisessa on, ettei henkilöstö rajoita esimerkiksi leluja,

joilla lapset saavat leikkiä, vaan kaikki lelut ovat tarjolla kaikille lapsille (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Leikin merkityksen ymmärtäminen vaatiikin henkilöstöltä vaivannäköä ja uusien taitojen hankkimista lasten ja leikin ohjaamiseen (Helenius & Korhonen, 2020). Myös Lehtinen ja Koivula (2020) korostavat henkilöstön pedagogista osaamista ja leikin ymmärtämistä leikin ohjaamisessa. Pedagoginen osaaminen karttuu harjoituksen myötä ja leikkien merkityksiä oppii parhaiten leikkiä sekä lapsia havainnoimalla (Lehtinen & Koivula, 2020). Nicholson ja kollegat painottavat henkilöstön leikkiin puuttumista silloin, jos lapset toimivat sukupuolittuneiden käytäntöjen mukaan, vähättelevät toisten omaksi kokemia sukupuolia tai kieltävät leikkiin osallistumisen tietyn sukupuolen edustajilta (Nicholson ym., 2019).

5.4 Pedagoginen dokumentointi ja toiminnan arvioiminen

Toiminnan arvioiminen on välttämätön askel kaikkien aiemmin mainitsemiini pedagogisten keinojen tukena. Varhaiskasvatuksessa toiminnan arviointia toteutetaan pedagogisen dokumentoinnin avulla (Opetushallitus, 2022, s. 39). Toiminnan suunnittelu, dokumentointi ja arviointi ovat keskeisiä toimintatapoja pedagogisessa toiminnassa (Opetushallitus, 2022, s. 39). Toiminnan pedagoginen dokumentointi auttaa henkilöstöä tuntemaan paremmin lapsia yksilöinä, jolloin toimintaa osataan suunnitella paremmin vastaamaan lasten mielenkiinnon kohteita (Opetushallitus, 2022, s. 39). Kun henkilöstö tuntee lapset paremmin, on heidän helpompi myös toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta arjessa heille sopivilla tavoilla (Nicholson ym., 2019). Pedagoginen dokumentointi auttaa myös aikuisia tutustumaan päiväkodin ympäristöön sekä niin lasten välisiin kuin lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin ja löytämään niistä epäkohtia (Opetushallitus, 2022, s. 39). Jotta henkilöstö pystyy tulkitsemaan esimerkiksi ovatko heidän hyödyntämät toimintatapansa sukupuolittuneita, käyttävätkö he sukupuolisensitiivistä kieltä työssään tai edistävätkö heidän hyödyntämät opetusmateriaalit tasa-arvoa, tulee heidän arvioida toteutettua toimintaa (Nicholson ym., 2019). Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi toiminnan toteutumista säännöllisissä koko tiimin yhteisissä tapaamisissa, mutta myös esimerkiksi vanhempainilloissa yhdessä vanhempien kanssa (Nicholson ym., 2019). Toiminnan arvioiminen on jokapäiväistä reflektiota siitä, mitä on tehty ja miten (Nicholson ym., 2019). Henkilöstön tulee suhtautua avoimesti myös esimerkiksi ulkopuolelta saatuun palautteeseen, jos mahdollisia sukupuolistavia tai normittuneita käsityksiä kyseenalaistetaan ja nostetaan esille (Nicholson ym., 2019).

Toiminnan arvioiminen onkin jatkuva prosessi, johon on hyvä sisällyttää myös lapsen vanhempia säännöllisesti (Opetushallitus, 2022, s. 70).

Toimintaa ja sen laatua arvioimalla suhteessa tasa-arvon toteuttamisesta annettuihin määräyksiin henkilöstö pystyy myös mahdollisesti huomaamaan tarpeen päivittää omia tietojaan sukupuolisensitiivisyydestä (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen suurimpia kompastuskiviä on tutkimusten mukaan ollutkin erityisesti henkilöstön vääristynyt kuva toteuttamastaan kasvatuksesta ja sen sukupuolisensitiivisyydestä (Karlson & Simonsson, 2011). Toiminnan arvioimisessa keskeisessä asemassa onkin rehellinen arvioiminen (Nicholson ym., 2019). Eskelinen ja Itäkare (2020) ovat todenneet tutkimuksessaan myös, että varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen päivittäminen sukupuolisensitiivisyyden ja sen määritelmän osalta auttaisi merkittävästi henkilöstä arvioimaan toteuttamansa kasvatuksen laatua.

Voidaankin huomata, että esittelemäni pedagogiset keinot ovat hyvinkin kietoutuneita toisiinsa ja ovat selvässä vuorovaikutuksessa keskenään. Niitä onkin osittain jopa vaikea erotella toisistaan. Sukupuolittuneiden käytäntöjen tunnistamista ei ole mahdollista toteuttaa ilman toiminnan dokumentointia ja arviointia (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Myöskään tutkimusten korostamaa sukupuolisensitiivistä leikkiä ei ole mahdollista toteuttaa, jos emme osaa arvioida ovatko tapamme ohjata leikkiä asiaan kuuluvia tai ovatko leikkiympäristöt epätasa-arvoistavia (Nicholson ym., 2019). Myös monipuolisten työtapojen hyödyntäminen ja opetukseen osaksi ottaminen vaativat toiminnan tarkastelua ja kriittistä silmää aiemmin hyödynnetyille materiaaleille.

6. Johtopäätökset

Tutkimukseni käsitteli pedagogisia keinoja, joilla sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta voidaan tukea. Varhaiskasvatussuunitelman perusteissa todetaan, että varhaiskasvatuksen tulee olla sukupuolisensitiivistä (Opetushallitus, 2022, s. 35). Tutkimustulosteni valossa on mielestäni kuitenkin perusteltua sanoa, että sukupuolisensitiivisiin pedagogisiin keinoihin tulee perehtyä vielä lisää. Myös Eskelinen ja Itäkare (2020) painottavat, että varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen tulisi kertoa sukupuolisensitiivisyydestä nykyistä laajemmin, sillä nyt ne eivät vielä tee tarpeeksi varmistaakseen tasa-arvon toteutumisen. Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumattomuudesta löytyy kyllä paljonkin tutkimuksia, mutta tutkimuksia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen keinoista ja niiden toimimisesta ei vielä ole tarpeeksi. Nykyisten varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen määräykset jättävät todella paljon vastuuta henkilöstölle itselleen ratkaista mitä nämä sukupuolisensitiiviset pedagogiset keinot ja työtavat ovat (Eskelinen & Itäkare, 2020). Toteuttamani kirjallisuuskatsauksen avulla olen onnistunut nimeämään näitä sukupuolisensitiivisiä pedagogisia keinoja, mutta esimerkiksi niiden tehokkuus ja laatu jää osittain kysymysmerkiksi.

Keskeistä pedagogisia keinoja pohtiessa henkilöstölle onkin tulosteni perusteella heidän omien sukupuolittuneiden käytäntöjensä tunnistaminen (Ylitapio-Mäntylä, 2009). Koska sukupuolisensitiiviselle kasvatukselle on keskeistä luoda lapsille sukupuolinormeista ja -rooleista, vapaa turvallinen ympäristö, tulee henkilöstön arvioida käyttämiensä opetuskeinojen sukupuolisensitiivisyyttä säännöllisesti (Nicholson ym. 2022). Ylitapio-Mäntylä (2009) toteaaakin, että joskus toiminta voi olla sukupuolittunutta huomaamatta, niin sanottua hiljaista sukupuolinormien hyväksyntää. Onkin tärkeää havainnoida ja tarkastella toteutettua toimintaa yhdessä kasvatustiimin kanssa säännöllisesti, jotta voidaan olla varmoja sen toteuttavan pedagogisen toiminnan viitekehyksen osa-alueita halutulla tavalla (Opetushallitus, 2022). Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutuksessa on tärkeää myös varmistaa, että koko tiimi on sitoutunut noudattamaan sukupuolisensitiivisiä keinoja ja käyttämään oikeita termejä puhuttaessa sukupuolten moninaisuudesta (Nicholson ym., 2019).

Varhaiskasvatussuunitelman perusteet (2022) korostavat leikin merkitystä lapselle. Tästä syystä Ylitapio-Mäntylä (2012) korostaakin toimintaympäristöjen sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolisensitiivisen leikin merkitystä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumisen tukena. Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtäväksi määritellään varmistaa leikin sukupuolisensitiivisyys ja inklusion toteutuminen (Opetushallitus, 2022). Leikin

sukupuolisensitiivisyyttä toteutetaankin esimerkiksi varmistamalla ympäristön sukupuolisensitiivisyys, tukemalla lasten sukupuoliin liittyviä kokeiluja leikkien aikana sekä pitämällä huolen, että lapsille tarjolla oleva kirjallisuus on sukupuolisensitiivistä (Nicholson ym., 2019). Tärkeintä on, että lapset pääsevät tekemään sukupuoliin liittyviä kokeiluja turvallisessa ympäristössä, joka on suunniteltu soveltumaan kaikille sukupuolille, aikuisten ohjatessa heitä sensitiivisesti (Nicholson ym., 2019).

Henkilöstön tulee myös tunnistaa omat ennakkokäsityksensä ja asenteensa ja osata arvioida omaa toimintaansa (Eskelinen & Itäkare, 2020). Henkilöstön ei ole mahdollista toteuttaa sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta, jos he eivät reflektoi omia ajatuksiaan ja toimintaansa säännöllisesti (Price, 2018). Pedagogiikan toteutukselle varhaiskasvatuksessa onkin keskeistä jatkuva itse reflektio, jotta voidaan tarkastella toteutuneen toiminnan laatua ja suunnitella arkea (Opetushallitus, 2022). Itse reflektioon liittyy vahvasti myös oikeiden termien tunteminen. Henkilöstön tulee osata käyttää oikeita ja ajankohtaisia sukupuolisensitiivisiä termejä, jotta toimintaa osataan reflektoida oikein (Nicholson ym., 2019).

Keskeiseksi ongelmaksi tutkimukseni tulokset huomioitaessa ovat muodostuneet henkilöstön puutteelliset tiedot ja taidot sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutukseen liittyen varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksissa on saatu selville, että henkilöstön vastuulle jää ymmärtää sukupuolisensitiivisyyden käsite ja sen toteuttamisen keinot (Eskelinen & Itäkare, 2020). On myös havaittu puutteita henkilöstön moninaisuuteen liittyvässä koulutuksessa (Karlson & Simonsson, 2011). Tutkimukseni tuloksista on mielekästä muodostaa johtopäätös siitä, että varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja kuten varhaiskasvatussuunnitelman perusteita tulisi tarkentaa sukupuolisensitiivisyyden ja jopa sen keinojen toteuttamisen osalta. Myös Eskelinen ja Itäkare (2020) puoltavat tätä ajatusta tutkimuksessaan todeten, että ohjaavat asiakirjat voisivat esimerkiksi tarjota esimerkkejä siitä minkälaista sukupuolittunut toiminta voi olla. He painottavat myös sukupuolten moninaisuuteen liittyvien kurssien lisäämistä koulutusten osaksi, jotta tulevaisuuden opettajat ymmärtävät sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tärkeyden työssään. Kaiken kaikkiaan sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen pedagogiset keinot ovat kietoutuneita yhteen kaiken muun toiminnan suunnitteluun, kunhan henkilöstö ymmärtää tarkkailla mahdollista sukupuolittunutta toimintaansa ja sukupuolinormeihin kytkeytyneitä ajatuksiaan niiden keskiössä.

7. Pohdinta

Tutkimusta tehdessäni kiinnitin erityistä huomiota lähteideni laatuun ja ajankohtaisuuteen, sillä ne ovat merkittävä tekijä tutkimuksen luotettavuuden varmistamisessa. Pehdyin tämän vuoksi lähteisiin perusteellisesti ja kiinnitin huomiota esimerkiksi niiden käyttämään kieleen. Koen, että tutkimukseni suurimmat haasteet liittyivätkin aineiston rajaamiseen ja läpikäymiseen. Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolten moninaisuus on tällä hetkellä niin suosittu tutkimusaihe, että läpikäytäviä ja varteenotettavia lähteitä oli suuri määrä. Lähteiden läpikäynti ja niiden luotettavuuden varmistaminen muodostuikin erittäin aikaa vieväksi. Metsämuuronen (2011) neuvoo aloittaessa tutkimuksen teon rajaamaan tutkimuksen hakukriteereitä. Koska sukupuolten moninaisuuteen ja sukupuolisensitiivisyyteen liittyvä termistö kehittyi koko ajan, halusin olla varma, että käyttämässäni lähteissä termistö oli ajantasainen. Alun perin päädyin rajaamaan tutkimukseni lähteiden etsimistä ainoastaan vuoden 2009 jälkeisiin lähteisiin. Raja muodostui tuohon vuoteen, sillä halusin käyttää Ylitapio-Mäntylän 2009 vuonna ilmestynyttä väitöskirjaa vertauskohtana tuoreemmille tutkimuksille, joita löysin. Kuitenkin tuo rajaus päättyi lopulta olemaan melko häilyvä. Päädyin sisällyttämään jopa kaksi muuta ennen 2009 julkaistua tulosta, sillä olin hyvin kiinnostunut sukupuolisensitiivisen kasvatuksen kehityskaaresta varhaiskasvatuksessa. Tutkimukset, joihin vertasin näitä aikaisempia tuloksia, olivat pääasiassa lähellä vuotta 2015 tai sen jälkeen. Yllätyksekseni tutkimuksissa havaitut asiat eivät olleet muuttuneet merkittävästi. Tutkimuksen metodologiaa koskevien lähteiden kanssa en ollut kuitenkaan yhtä tarkka, sillä tutkimuksen teko ja siihen liittyvät periaatteet ovat pysyneet käytännössä samoina jo hyvin pitkään.

Mielestäni havaintoni vanhempien ja uudempien tutkimusten välillä kuvaa hyvin sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen perehtymisen tärkeyttä. Nykyinen tutkimukseni vahvistaa minulle sen, että jatkotutkimus tulee olemaan tarpeen. Tämän vuoksi tulenkin jatkamaan saman aiheen parissa myös pro gradututkielman parissa. Sukupuolisensitiivisyys ja siihen sisältyvät termit, lait ja ohjeistukset muuttuvat edelleen, joten gradun ollessa ajankohtainen, on termistö todennäköisesti tarkentunut uudelleen. Näin ollen aihe tulee olemaan hyvin ajankohtainen vielä pitkään. Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen parissa työskennellessä, sekä päiväkodissakin tekemiäni havaintojen takia olen huomannut, että työtä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen saralla riittää. Termistö uudistuu jatkuvasti, mutta myös erilaisia tutkimusnäkökulmia riittää.

Tutkimuksen teon yksi keskeisistä periaatteista on tutkijan objektiivisuus (Metsämuuronen, 2011). Oma objektiivisuuteni voi muodostua minulle haasteeksi, sillä olen kietoutunut aiheeseen niin henkilökohtaisesti. Toki Metsämuuronen kertoo, myös tutkijan oman intressin olevan keskiössä tutkimuksen aloittamisessa ja sen läpiviemisessä. Olen kuitenkin pohtinut omien päiväkodissa tekemiäni havaintojen laatua ja ovatko ne objektiivisia, vai olenko kiinnittänyt huomiota pelkästään sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumattomuuteen varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseni luotettavuutta kuitenkin parantaa se, etten perusta tuloksia omiin havaintoihini, vaan vertaisarvioituun ja luotettavaan tieteelliseen tietoon. Omat havaintoni toimivat kuitenkin ainoastaan ajankohtaisena näkemyksenä havainnollistamassa valitsemieni tieteellisten tutkimusten esittelemiä tietoja ja kokemuksia. Mielestäni tutkimukseni luotettavuus korostuu myös vertaillessa eri tutkijoiden tutkimusten välillä toistuvia samankaltaisia tuloksia. Useimmat viimeaikaiset tutkimukset ovat esittäneet samankaltaisia tuloksia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumisesta varhaiskasvatuksessa. Myös se, että tulokseni ovat peräisin sekä kansainvälisistä että kotimaisista lähteistä parantaa tutkimukseni luotettavuutta ja tuloksen pätevyyttä. Tämä havainto kertoo myös siitä, että sukupuolisensitiivinen kasvatusta ei toteudu tarvittavan hyvin myöskään kansainvälisesti. Luotettavuudesta kertoo myös kriittinen suhtautuminen lähteisiin ja tutkimustuloksen perustuminen viimeaikaiseen tutkimustietoon. Vaikka käytin tutkimuksessani myös vanhempia tutkimuksia lähteenä, niin olivat ne mukana vain ja ainoastaan tuomassa näkökulmaa sukupuolisensitiivisyyden ja sen toteuttamisen kehityksen kaaresta.

Tällä hetkellä kandidivaiheessa tutkimukseni tekoon ei liity mielestäni eettisiä tai sensitiivisiä ongelmia, sillä tutkimukseni rakentuu kokonaan aiemmin tuotetusta eettisestä tiedosta. Toisaalta voidaan myös pohtia käyttämieni vanhempien lähteiden eettisyyttä. Tutkimuksen teon pääpiirteet ja vaatimukset ovat mielestäni kuitenkin pysyneet tietyissä kriteereissä jo pitkään, joten mielestäni näihin 2000-luvun alusta peräisin oleviin lähteisiin ei sisälly eettisiä ongelmia. Jatkotutkimusta miettiessä tulee minun kuitenkin pohtia aiheeni sensitiivisyyttä ja kuinka sitä voisi tutkia mahdollisimman eettisesti. Olen pohtinut, että haastattelu voisi olla yksi mahdollinen tutkimusmenetelmä jatkotutkimusta ajatellessa, mutta aiheen sensitiivisyys tuo siihen omaa haastettaan. Koska on hyvin epätodennäköistä nähdä varhaiskasvatuksen ammattilaisten vastaavan kielteisesti siihen toteuttavatko he sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta, voisi jatkotutkimukseni esimerkiksi koskea heidän käyttämiään sukupuolisensitiivisiä pedagogisia keinoja. Tämän lisäksi olen pohtinut myös

esimerkiksi anonyymilla kyselylomakkeella tutkimista, jolloin vastaukset voisivat olla todenmukaisempia. Riippumatta tutkimusmenetelmästäni tulee minun ottaa paljon asioita huomioon jatkotutkimukseen ryhtyessä.

Olen myös pohtinut tutkimukseni tarpeellisuutta mainitsemini lukuisten muiden tutkimusten joukossa. Koska tutkimukseni tavoitteena oli luoda sekä itselleni uutta tietoa aiheesta että saada varhaiskasvatuksen kentälle selkeä opas sukupuolisensitiivisyydestä, koen tutkimukselleni toteutuksen olleen onnistunut. Löytämieni tutkimusten valossa on perusteltua todeta, että varhaiskasvatuksen kentälle tarvitaan lisää tietoa sukupuolisensitiivisyydestä ja sen toteuttamisesta. Nyt tutkimuksen ollessa valmis koen, että minulla on paremmat valmiudet toimia varhaiskasvatuksen opettajana ja noudattaa Opetushallituksen ohjeistusta sukupuolisensitiivisyydestä. Uskon myös, että lisääntyvä paine päättäjille meidän opiskelijoiden puolelta voi saada heidät tarkentamaan sukupuolisensitiivisyyteen liittyviä kirjauksia ja ohjeistuksia helpottaen samalla henkilöstön työtä, joten kaikki lisä tutkimukset tulevat olemaan tärkeässä roolissa.

Lähteet

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere. Vastapaino cop.
- Butler-Wall, A., Cosier, K., & Harper, R. L. S. (2016). *Rethinking Sexism, Gender, and Sexuality*: Vol. First edition. Rethinking Schools. [Haettu osoitteesta http://pc124152.oulu.fi:8080/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1352083&site=ehost-live&scope=site](http://pc124152.oulu.fi:8080/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1352083&site=ehost-live&scope=site)
- Chapman, R. (2022). Moving beyond ‘gender-neutral’: creating gender expansive environments in early childhood education. *Gender and education*. 34(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/09540253.2021.1902485>
- Chick, K. A., Heilman-Houser, R. A., & Hunter, M. W. (2002). The Impact of Child Care on Gender Role Development and Gender Stereotypes. *Early Childhood Education Journal*. 29(3), 149–154. <https://doi.org/10.1023/A:1014528424032>
- Eskelinen, M. & Itäkare, S. (2020). ”Pidetään huolta, ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja”. Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti*. 9(2), 197–229. Haettu osoitteesta <https://journal.fi/jecer/article/view/114130/67329>
- Gamboa, J. N., Bacani, M. A., Baluyut, J., Galura, O. N., & Manalastas, K. E. (2022). Gender - Fair Language in Teaching Basic Education. *International Journal of Multidisciplinary: Applied Business & Education Research*. 3(4), 585–596. <http://dx.doi.org/10.11594/ijmaber.03.04.11>
- Helenius, A. & Korhonen, R. (2020). Leikin ensi askeleita. Teoksessa E. Hujala, L. Turja & A. Alijoki. *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5. uudistettu painos.). PS-kustannus.
- Hujala, E., Turja, L., & Alijoki, A. (2020). *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5. uudistettu painos.). PS-kustannus.
- Karila, K., & Lipponen, L. (2013). *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Osuuskunta Vastapaino.
- Karlson, I. & Simonsson, M. (2011). A Question of Gender-Sensitive Pedagogy: discourses in pedagogical guidelines. *Contemporary Issues in Early Childhood*. 12(3) 274–283. <http://dx.doi.org/10.2304/ciec.2011.12.3.274>
- King, T., J Scovelle, A., Meehl, A., Milner, A. & Priest, N. (2021). Gender stereotypes and biases in early childhood: A systematic review. *Australasian Journal of Early Childhood*. 46(2), 112–125. <https://doi.org/10.1177/1836939121999849>

- Kiviniemi, K. (2018). Teoksessa: Raine, V. (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Koivula, M., Siippainen, A., & Eerola-Pennanen, P. (2017). *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.
- Lehtinen, E. & Koivula, M. (2020). Leikki yhdistää lapsia ja aikuisia. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen. *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: tutkijalaitos*. Helsinki.
- Nousiainen, S. (2020). *Sukupuoleen katsomatta: kuinka kohdata monimuotoisuus*. Jyväskylä. Atena.
- Nicholson, J., Hennock, J., Julian, J., Maurer, C., Flynn, N., Pastel, E., Steele, K. & Unger, T. (2019). *Supporting Gender Diversity in Early Childhood Classrooms: A Practical Guide*. Haettu 8.12.2022 osoitteesta https://transreads.org/wp-content/uploads/2022/03/2022-03-02_621fa5a6bb6d3_SupportingGenderDiversityinEarlyChildhoodClassroomsAPracticalGuidebyEncianPastelKatieSteeleJulieNicholsonCyndiMaurerJuliaHennockJonathanJulianTessUngerNathanaelFlynnz-lib.org_.pdf
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf
- Price, D. (2018). *A Practical guide to Gender diversity and sexuality in Early Years*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ranta, S., Sajaniemi, N., Eskelinen, M. & Lämsä, T. (2021). Päivähoidosta varhaiskasvatukseen –Pedagogisen toiminnan edellytykset suomalaisessa päivähoidossa ja varhaiskasvatuksessa. *Kasvatus & Aika*. 15(2), 60–72. <https://doi.org/10.33350/ka.103194>
- Salmenkangas, M., & Wallin, R. (2019). *Sukupuolisensitiivinen hanketyö: Näkökulmia ja työkaluja nuorten parissa työskentelyyn*. Metropolia.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasa. Vaasan yliopiston julkaisut.
- So Jung, K. (2016). “Pink is a girl’s color”: a case study of bilingual kindergarteners’ discussions about gender roles. *Critical Inquiry in Language Studies*. 13(4), 237–260. <https://doi.org/10.1080/15427587.2016.1163494>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). *Tasa-arvosanasto*. Haettu 8.12.2022 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>
- Turja, L. (2020). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala, L. Turja & A. Alijoki. *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5. uudistettu painos.). PS-kustannus.
- Vilkka, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä: Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. PS-kustannus.
- Warin, J & Adriany, A. (2015). Gender Flexible Pedagogy in Early Childhood Education. *Journal of Gender Studies*. 26(4), 375-386. <https://doi.org/10.1080/09589236.2015.1105738>
- Warin, J. (2020). Transgender Awareness in Early Years Education (EYE): 'We Haven't Got Any of Those Here'. *Early Years: An International Journal of Research and Development*. 40(1), 140–154. <https://doi.org/10.1080/09575146.2019.1703174>
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2020). Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa E. Hujala, L. Turja & A. Alijoki. *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5. uudistettu painos.). PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012). *Villit ja kiltit: tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2009). *Lastentarhanopettajien jaettuina muisteluja sukupuolesta ja vallasta arjen käytännöissä*. [Väitöskirja, Lapin yliopisto].
- Zaman, A. (2008). Gender Sensitive Teaching: A Reflective Approach for Early Childhood Education Teacher Training Programs. *Education*, 129(1), 110–118. Haettu osoitteesta <http://pc124152.oulu.fi:8080/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=trh&AN=34038356&site=ehost-live&scope=site>